

16 november 1918

Onze correspondent te Brussel maakte in zijn brief, opgenomen in het avondblad van gisteren, melding van een aanplakbiljet van de Belgische arbeiderspartij. Hij zond ons dan ook de tekst toe, die aldus luidt:

Belgische Werkliedenpartij.

Aan het Belgische volk!

Het uur der verlossing gaat slaan!

Het Duitse keizerrijk zinkt neer, onder de slagen der legers van de entente en van de omwenteling!

Het Belgische volk, terug in het bezit gesteld van zijn vrijheden, zal vooraan eisen van het nieuwe Duitsland de volledige vergoeding der misdaden van het vroegere Duitsland.

Op internationaal gebied, om hen wereldvrede te verzekeren, zal het van ganser harte medewerken aan de overwinning der beginselen van Wilson, door de schepping van de Volkerenbond!

Burgers! Op dit beslissende ogenblik, moeten de arbeiders zorgen voor het behoud van de openbare orde, die onmisbaar is voor de heropbouw uit de puinen en voor de economische en zedelijke herstelling van ons land.

Dat ze zich gereed houden opdat, bij de terugkeer der soldaten, die zo heldhaftig meegestreden hebben om tegelijk onze bodem en de oude wereld te verlossen, België eveneens een tijdperk van rechtvaardigheid en maatschappelijke solidariteit zou openen.

Het Belgische volk, de ontwikkeling van alle beschaafde volkeren opvolgend, vereist de volledige toegang der arbeidersklasse tot de politieke macht, namelijk door de onmiddellijke invoering van het zuiver algemeen stemrecht op 21 jaar.

Arbeiders! In het België van morgen wil de arbeidersklasse, eindelijk meerderjarig geworden, met de afschaffing van artikel 310, de syndicale vrijheid voor het personeel van de openbare diensten er in begrepen.

Namens het nationaal geweten, vraagt de Werkliedenpartij dringend, de vervolging van de verraders en "accapareurs" en de belasting van de oorlogswinst.

Maar de verwezenlijking van dit herscheppingswerk, eist vooral dat er kalmte zou heersen!

We verzoeken u dus, met koelbloedigheid en waardigheid, de aftocht van de landelijke troepen die in Duitsland terugkeren, om de omwenteling te voltooien, bij te wonen.

Arbeiders en democraten! De landelijke raad der Belgische Werkliedenpartij en het comité der Brusselse federatie zetelen standvastig.

Ze doen de plechtige belofte geen rust te hebben, alvorens al de rechtsvergoedingen en al de voldoeningen op gebied van veiligheid en welstand, waartoe ge recht hebt, ten beste gekomen zijn.

Maar geen omgekeerde, geen vroegtijdige bewegingen! Geen ondoeltreffende betogingen! Wacht het ordewoord der Werkliedenpartij af!

Laat ons waardig blijven van het lot dat ons te beurt moet vallen!

Een nieuwe natie zal zorgen, in de rust en in de vrijheid, het hoge streven der arbeiders op weg naar de triomf van hun ideaal, te verwezenlijken.

Het bureau van de landelijke raad der Belgische Werkliedenpartij.

Het bestuur der Brusselse federatie.

Intocht van koning Albert in Brussel.

Londen, 16 november. De bladen wijden alle uit over de historische betekenis van de formele intocht van koning Albert binnen Brussel, daar dat feit in het bijzonder zal spreken tot het rechtvaardigheidsgevoel en het uit zijn aard gevoel en aandoening zal treffen.

Uit Brussel.

Londen, 15 november. Reuters correspondent bij het Britse leger seint: Toen een zeer grote verzameling van Britse gevangenen in een concentratiekamp bij Brussel hoorden dat de wapenstilstand getekend was, verlangden zij om in vrijheid gesteld worden. De commandant van het kamp antwoordde dat hij daartoe geen bevel had ontvangen en dat, als ze trachtten uit te breken, hij de wacht bevel zou geven om te vuren. Blijkbaar besloten de krijgsgevangenen het daar op te laten aankomen. De wacht weigerde echter te gehoorzamen, en, in plaats van te schieten, zegde hij tegen de Engelsen dat ze heen moesten gaan. De Engelsen trokken toen door Brussel, waar ze door de bevolking luid werden toegejuicht.

De ontruiming in het Westen.

Berlijn, 15 november. De ontruiming van de bezette gebieden in het westen gaat volgens plan in haar werk. Men is er ook in geslaagd, tot nu toe de leeftochtvoorziening op peil te houden. Als er geen stremmingen op het spoor intreden, zal de terugmars vermoedelijk vlot van stapel blijven lopen. Manschappen, die zich voor leden van arbeiders- en soldatenraden in Duitsland uitgaven, maar deze integendeel tegenwerken, hebben door in wanorde naar het vaderland terug te stromen, de terugmars en de verzorging ernstig in de waagschaal gesteld. De ontruiming van de westelijke Rijnsoever is door de aanvullende bepalingen van het geallieerde opperbevel dermate bemoeilijkt, dat een geregelde terugmars binnen de gestelde termijn hier en daar onmogelijk is. De aanvoering heeft dienaangaande ernstige vertogen tot het geallieerde opperbevel gericht, maar tot nog toe vergeefs. Volgens de bepalingen moeten wij van 1 tot 17 dezer 's middags hebben ontruimd:

1. Het gebied tot ongeveer de lijn Antwerpen - Dendermonde - Aalst - Halle - Chatelet - halfweg Maubeuge - Namen - Givet - Neufchâteau - Virton - Longwy - Briey - Metz - Zabern - Schlettstadt - Neu-Braisach tot de weg Neu-Braisach-Basel;
2. Tot 21 november het gebied ten westen van Turnhout-Hasselt-Kanaal Diest-Tienen-Hoei tot de noordelijke grens van Luxemburg, heel Luxemburg-Saarlouis, Saarbrücken, heel Elzas-Lotharingen;
3. Ten derde tot 27 dezer de rest van België;
4. Ten vierde tot 1 december het gebied tot Düsseldorf-Neues tot de weg Düren-Keulen, verder het gebied dat onder de lijn Düren-Kaiserslautern-Spiers tot de Zwitserse grens;
5. Ten vijfde tot 5 december het gebied tot Remagen en dan ongeveer tot de lijn Schalkenbach-Worms;
6. Ten zesde tot 9 december de rest van de linker Rijnsoever; ten zevende op de oostelijke oever zullen de geallieerden drie bruggenhoofden (Keulen, Koblenz en Mainz) met een

middellijn tot 30 km bezetten; het bruggenhoofd van Keulen omvat ongeveer de lijn Solingen-Neuenkirchen, dat van Koblenz de lijn Rossbach-Bornich; dat van Mainz Lorch-Frankfurt aan de Main (welke stad er zelf buiten valt) Darmstadt (waarvoor hetzelfde geldt). De ontruiming van dit gebied moet voor 13 december haar beslag hebben gekregen. De geallieerde troepen zullen telkens na het verstrijken van de termijn de ontruimde gebieden binnenrukken.

De liquidatie – in afwachting.

Brussel, 13 november.

De dag van vandaag stond in het teken van het troepenvervoer en herinnerde aan de dagen van augustus 1914. Beide malen gaf de onafgebroken stoet tekenen van moeheid, maar nu van lome, toen van opgewekte moeheid. Er is dan ook, bij alle overeenkomst, een verschil, een afgrond, die twee periodes der wereldgeschiedenis van elkaar scheidt.

Maar laat ons de draad opnemen bij het einde van mijn laatste brief. Gistermorgen bezocht ik de soldatenraad, die zijn zetel heeft opgeslagen in het gebouw van de kamers en had er de eer het hoofd van dit alles, dr. Freund, de hand te drukken. Dr. Freund is een alomtegenwoordig man met licht Semitisch type, klein van stuk, een zwart puntbaardje en scherpe ogen achter de lorgnet; in het "privaatleven" (zoals de Duitsers zeggen) professor in de medicijnen te München. Het leven in de lokalen van de soldatenraad maakt een indruk van vrijgevochten rommel, maar meer dan een indruk is dit niet, want onmiddellijk blijkt, dat de discipline er wel degelijk inzit, al is alle stramme houding verdwenen en roept iedereen elkaar met "Kamerad" aan. Orde en tucht zijn na zoveel jaar in het Duitse leger ingehamerd en dat, en de organisatie, verlaat een Pruisisch soldaat

toch niet. Een geweldige kerel met stalen helm en blote borst laat het geweer op de marmeren zerken klinken: afgevaardigden van de soldatenraad uit Dendermonde; direct klinkt uit een hoek het antwoord: zitting der afgevaardigden, twee per plaats, 11 uur, senaatszaal. Dokter Freund doet voor ons wat hij kan, methodisch en rustig, en helpt op die manier 10 mensen tegelijk in 5 minuten. De andere bestuurders van de soldatenraad zijn eveneens intellectuelen, die, ondanks alle gemis van het stijve bureaucratische gedoe, waaraan we nu vier jaar gewoon zijn, hun mannetjes duchtig in de hand hebben. Te midden der soldaten, zien we ook, vaak in burgerkleden, geweldige autoriteiten van het voormalig Duits bewind. Zo ontmoette ik ook, paar uur geleden, het hoofd der voormalige (de goden zij dank, voormalige) Passzentrale, de man, die ons allen brak en maakte, soebattend om een gelegenheid te vinden om naar Holland te kunnen uitknijpen!! Zo komt boontje wel om zijn loontje! Trouwens de ex-toekomstige koning van Beieren, het hoofd van de legergroep Rupprecht was blij zich in het Spaans gezantschapsgebouw terug te trekken, waar men echter geen blijf wist met de ongenode gast en hem verder naar een onder bescherming staand kasteel stuurde, waar hij wellicht nog zit.

Een andere anekdote geeft nog een grappige noot in deze moeilijke tijden. Zondag, toen de revolutie uitbrak, was toevallig ons kamerlid, Mr. Mendels, in Brussel. De gelegenheid om propaganda te maken was te mooi en de geachte afgevaardigde hield 's middags op het plein voor het noorderstation een gloeiende bolsjewiekse rede. Toen hij echter enkele uren later in het Palace-Hotel een welverdiende rust genoot, gingen er op straat mensen van het zo fraaie woord tot daden over en begonnen ijselijk te schieten. Dit werd ons kamerlid te warm en hij vluchtte 's nachts om 1 uur, raad eens waarheen ... Naar het gezantschap van hare Majesteit de koningin!!! Van principes gesproken ... Wat zal Wijnkoop hem

daarvan wel zeggen?? Tot slot van dit alles nog wat losse berichten. Er zijn een menigte krijgsgevangenen losgelaten van alle nationaliteiten: de Brusselaars stellen er een eer in hen te helpen. Vooral de Engelsen worden goed verzorgd en een Brusselse Rus, oud lid van de Doema, maakt zich voor zijn ongelukkige landgenoten zeer verdienstelijk. Het schieten op straat heeft op enkele uitzonderingen na, opgehouden en de straatverlichting is weer normaal, dank zij het optreden van de Brusselse overheden, zoals gemeentebesturen, provincieraad en rechtbanken, die gedeeltelijk weer hun functies hervat hebben. Aan de sluiting der koffiehuisen wordt niet streng de hand gehouden, maar de alcohol blijft slecht en duur en dat is een groot voordeel.

De troepen trekken geregeld weg, en doen 15 km per dag. Foch wenst een afstand van drie dagmarsen te bewaren; zaterdag gaan de laatste bezetters hier weg en dan komen direct enige detachementen der verbondenen voor politiedienst. De Belgische troepen zullen we dan dinsdag zien en de koning met zijn gemalin op vrijdag 22 november.

Max wordt elk ogenblik verwacht en zal onmiddellijk na aankomst door onze minister-resident per auto naar Gent gebracht worden. Een prachtig voorbeeld van de werkelijk meesterlijke manier, waarop de heer van Vollenhoven de harten der Belgen weet te winnen, zo dit nog nodig mocht zijn.

Koning Albert te Gent.

Brussel, 14 november 1918.

Een bijzondere medewerker schrijft ons:

Zondag 10 november zag ik hier in Brussel de opstand der Duitse soldaten. In hun gelederen trok ik op tegen het gebouw van de senaat, waar de "keizerlijke kommandantur" gevestigd was. Niet dat ik met het streven van die soldaten akkoord ging! Wat gaat het mij als neutrale aan, dat zij zich van de keizerlijke officieren en ambtenaren willen bevrijden? Ik ben hier als neutrale en dus bemoei ik mij niet met hun zaken. Maar wel ben ik gaan kijken hoe ze dat doen. En zo zag ik hen met hun rode vlaggen en rode bloemen, ik zag hoe ze hun geweren verbrijzelden en de stukken ver van zich wierpen. Daarvan zal menigeen onder hen nu wel spijt hebben, want een geweer is sindsdien een nuttig instrument geworden hier in Brussel.

Dan zag ik het binnendringen in de kommandantur en het verschijnen van de rode vlag op het bordes. Een drievoudige rij van keizersgetrouwen had nog een ogenblik gepoogd de doorgang te beletten. Ze waren wel wijselijk ongewapend – wapens maken niet veel indruk op de frontsoldaat – maar ze hadden hun lange grijze overjassen aan en de pinhelm op het geschoren hoofd. Zo stonden ze als vroeger eens de Romeinse senaat en wachtten de komst der barbaren af. Echter, een matroos-socialist had weinig eerbied voor Romeinse antieke geschiedenis. Hij drong de heren opzij en daarmee was de kommandantur niet langer keizerlijk. Daarbinnen werd toen aan de gouverneur van België, generaal von Falkenhausen het programma der Duitse sovjets voorgelegd. Drie kwartier later had hij het in zijn geheel aangenomen, gedurende welke tijd wij met verschillende redevoeringen werden bezig gehouden.

Vlammende woorden hoorde men niet – de toon van de meeste redevoeringen was onderwijzend. En dan vol goede voornemens: men zou alles in rust en orde voltrekken, dus geen Russische

toestanden scheppen, geen bolsjewieken! Persoonlijke eigendom en veiligheid zouden worden geëerbiedigd!

Bravo! Riepen de Belgen, die stonden te luisteren en voor wie het belangrijkste vertaald werd. Maar dat bravo was niet zeer hartelijk gemeend. "Hoe eerder die Duitsers weg zijn, hoe beter voor ons", dacht men erbij.

's Avonds waren er opstootjes in de stad. Duitse boekenstalletjes werden verbrand. Vier grote vuren verlichtten hen het Beursplein. Twee kiosken brandden op het Brouckèreplein. Duitse sovjetsoldaten trachtten de orde te handhaven, zonder te schieten. Maar de Brusselaar was erg onverzettelijk. Ondanks alle goede voornemens moesten de sovjetsoldaten van hun vuurwapens gebruik maken en zo vielen er doden.

De volgende morgen verscheen voor mijn deur een der auto's van de Reliefcommissie. Daarin mijn collega, gedelegeerde voor Gent, die mij komt afhalen om naar Gent rijden!

Wat een idee! Gent ligt aan de andere zijde van het front. Er is nog geen wapenstilstand. Duitse troepen schieten op elkaar; sovjetsoldaten maken in auto's op keizerlijke officieren jacht.

En toch is het plan te mooi om te verwerpen. Want dat wil veel voor ons zeggen: door het front te rijden, aan de andere kant te komen!

Al die jaren van de oorlog is het front voor ons geweest als de uiterste grens van ons voorstellingsvermogen. Er ging een hypnotische werking vanuit; hoe dichterbij, hoe meer we afdalen in de landschappen van Dante's inferno!

Zouden we eindelijk die ban kunnen verbreken? Eindelijk eens kunnen zien, wat er leeft aan die andere kant?

We hebben het wel geprobeerd. Echter de eerste keer zonder succes. Door Brussel te rijden ging zeer goed, hoewel niet zonder gevaar. Bij het noorderstation kwamen we terecht in een ongeregelde fusillade. Op wie of op wat men schoot weet ik niet. Alleen zie ik nog hoe naast onze auto een Duitse soldaat in volledige loopgraafuitrusting de boulevard afmarcheert, voor zich uit schietend zonder dat ik daarvoor enige reden kan zien. Daar viel een Belgische agent van politie! Vier burgers droegen hem uit het gevecht, waaraan hij toch niet had deelgenomen.

We begrijpen er niets van, maar getrouw aan onze neutraliteit rijden we door en ontsnappen in de richting van Aalst en Gent.

Weldra bereikten we het etappegebied, waarin overal de sovjetbeweging is doorgedrongen en zich blijkbaar onbetwist handhaaft. Maar verderop, in het operatiegebied wordt het anders. We passeren colonnes en troepen infanterie in volmaakte militaire orde. De officieren aan het hoofd zijn nog voorzien van hun epauletten.

Rode vlaggen zijn hier nog niet. Dan wordt het ons te gevaarlijk. Onze passen geven ons geen recht in dit gebied te komen zonder geleide van een officier. Het wordt dus zaak om terug te keren.

In Brussels omtrek op de terugtocht worden we door de sovjetsoldaten aangehouden. Het karabijn wordt mij op de borst gezet tijdens een weinig geregeld kruisverhoor. Men verdenkt ons ervan officieren te zijn in burgerkleding. Gelukkig weten we met onze Nederlandse paspoorten de mannen te overtuigen van onze neutraliteit. Maar we mogen niet verder rijden zonder geleide. Een

der mannen zet zich vóór op de motorkast met geladen geweer. Zo rijden we door Brussel terug.

Maandagavond werd bekend dat de wapenstilstand gesloten is. Dat is voor ons een aanleiding om nogmaals te proberen door het front rijden. En ditmaal met succes!

Dinsdagochtend reden we weg. In de auto hadden we een fototoestel, dat volgens de vroegere militaire autoriteiten natuurlijk streng verboden was. De sovjets hebben echter de censuur opgeheven en in deze hebben we hen dus erkend.

Het begin van onze tocht was al dadelijk minder emotioneel. In Brussel hadden de fusillades 's nachts een dertigtal doden gemaakt en sindsdien was het rustig geworden. Op de weg van Brussel naar Asse heerste ook volkomen orde. De rode vlag wapperde overal in de Duitse gelederen en op de wagens van hun colonnes. Voorbij Asse zien we de eerste compagnie keizersgetrouwe troepen. Een batterij artillerie en een compagnie infanterie marcheren in volmaakte orde in de richting van het front. Wat willen die daar nog doen vragen we ons af.

Wat echter voor ons hoofdzaak is: ze laten ons voorbijgaan zonder iets te vragen.

Plotseling aan onze linkerhand een razend geknetter van geweerpatronen. Gelukkig geen reden tot zorg: het is een klein munitiedepot dat in brand staat.

Tussen Asse en Aalst is de weg overvol van voertuigen en troepen op de terugtocht. Alle soorten wapens zijn vertegenwoordigd: het zware geschut ook. In Aalst passeerden wij de brug over de Dender. De brug is ondermijnd en het springen ervan volkomen voorbereid.

Twee soldaten met stalen helm en geweer met bajonet staan er op als post.

Onze chauffeur aarzelt, maar we begrijpen, dat alleen brutaliteit ons hier helpen kan. "Vooruit over de brug", luidt ons bevel in het Frans gegeven. En vooruit gaat het. De schildwachten wijken enigszins verbaasd terug en we rijden ongestoord verder.

In Aalst zien we echter geen Duitse soldaten meer. Overal waait de Belgische driekleur. (Dit is trouwens niets bijzonders; dat kennen we in Brussel ook sedert de sovjets er baas zijn).

Doch dan wordt het mij duidelijk. Wat we op de weg voor Aalst zagen, zijn het garnizoen en de reservetroepen van Aalst en omtrek geweest. De bezetting van de Denderbrug is hun rugdekking. Buiten Aalst op de weg naar Oordegem ontmoeten we reeds nieuwe colonnes. En dichtbij Massemen-Westrem bevinden we ons met de auto tussen troepen infanterie en artillerie, alle op de thuismars, maar in goede militaire orde.

Mijn metgezel besluit ze te kiekeken. De auto stopt en staande fotografeert hij deze Duitsers. Er wordt geroepen: "der fotografiert hier!"

Maar het is al gebeurd. De auto zet aan en we maken ons vrij van deze troepen. Daar hebben we geluk gehad! Zonder het te kunnen vermoeden, hebben we de laatste Duitsers genomen!

Immers we rijden door en zien nergens meer veldgrijze uniformen. Overal staan de bewoners op de straten en juichen. Ze wuiven ons toe en zijn zo zichtbaar gelukkig, dat we wel moeten aannemen, dat we in bevrijd gebied zijn.

Dan moeten we toch wat spoedig in de Belgische linie aankomen. Maar die tussenruimte is groter dan we denken. Op zijn minst nog 8 km hebben we moeten rijden, toen opeens bij de spoorwegovergang voor Melle twee gestalten ons de weg versperden. We herkennen de kaki uniformen en de bruine stalen helmen van Belgische soldaten.

We houden in en worden ondervraagd door een officier. Deze begrijpt er niets van. Of we onderhandelaars zijn? Neen, we hebben niets met de militairen te maken. We zijn voor de verzorging van de burgerbevolking! Onze Nederlandse paspoorten helpen ons alweer. Ons autonummer wordt opgenomen – let wel het Duitse nummer! – En we krijgen toestemming naar Gent te rijden. Maar eerst hebben we toch deze onderofficier met zijn manschappen gekiekt en hun adres gevraagd om hen een paar afdrukken te kunnen toezenden.

Toen ging het weer verder naar Gent. Hier waren de geregelde troepen nog niet binnengetrokken, maar des te meer verlofgangers waren er. Van heinde en verre waren de Belgische soldaten en officieren gekomen om hun families terug te zien. Overal heerste een stemming van geluk, doch ingetogen en waardig. Immers men kan zich hier niet vrijmaken van de gedachte, dat deze volkomen overwinning verschrikkelijk duur geweest is!

Daar hoorden we, dat de volgende morgen de zegevierende intocht van de koning zou zijn.

Toen besloten we te blijven en dat bij te wonen.

's Avonds zagen we enige tonelen op straat, die we niet licht zullen vergeten: de strafoefening op degenen, die met de vijand hadden geheuld: de activisten onder de flaminganten en de kooplieden en

winkeliers, die zich verrijkten ten koste van hun medeburgers en op de vijand steunden. Hun huizen werden opengebroken, de vensters vernield en alles op straat gesmeten wat er aan meubilair was. Dit werd zonder pardon verbrand, zonder ontzag voor waarde of schoonheid. En die tonelen speelden zich af zonder brooddronkenheid, in volmaakte orde en met een ijzige rust. Het was als een executie, niet als een plundering.

En dan de tonelen met dat deel der vrouwelijke bevolking, die met de Duitsers op te goede voet gestaan heeft! Naar oud Vlaams gebruik werd hen het hoofdhaar geknipt en werden ze op straat door het volk ontkleed en zo rondgedragen!

De volgende morgen zagen we de intocht van de koning.

In kaki generaalsuniform reed hij te paard voor zijn staf. Links naast hem reed de koningin, rechts kroonprins Leopold.

De koning was zeer ernstig, zeer terughoudend en toch eenvoudig. Men weet dat hij van nature verlegen is, maar ditmaal kan het niet anders of de omstandigheden moeten hem diep geroerd en hem alle uiting moeilijk gemaakt hebben.

Ook woonde ik later zijn ontvangst in het stadhuis bij, hoe hij daar werd toegesproken en hoe hij antwoordde. Welk een verschil met onze kant van het front. Aan de ene kant de sovjets, die hun vroegere keizer over de grenzen jagen – hier dit gelukkige volk, dat zich een wereldgeschiedenis heeft gemaakt en zijn koning in zijn midden terugkrijgt. Waarlijk, ik begrijp, dat men deze koning als koning eert en liefheeft en als mens tegelijkertijd.

Dan het defilé der Belgische troepen. Drie regimenten infanterie, artillerie en cavalerie passeerden. Een mars van 20 km hadden ze

juist afgelegd. Als men daarbij nog in aanmerking neemt de zware gevechten van de laatste weken, begrijpt men, hoe deze troepen geen parademannen konden zijn. Maar oorlogssoldaten waren het, schitterend in conditie, buitengewoon goed uitgerust. En dan het weerzien met hun verwanten. Een officier der infanterie stort zich opeens tussen het publiek om zijn moeder en zijn zuster te omhelzen. Dan rukt hij zich los en marcheert verder. Maar zulk marcheren heb ik nooit meer gezien. Dat was de zuivere ritmische expressie van geluk en van kracht.

's Namiddags zijn we weer teruggedrennen vol indrukken van onvergetelijke waarde. De Belgische linies passeerden we onder Amerikaanse vlag – we zijn toch eigenlijk een Amerikaanse commissie voor opbeuring in België!

Duitse linies bestonden niet meer als zodanig.

Tussen Aalst en Asse bevonden we ons weer tussen de Duitsers, zonder posten of wachten te zijn gepasseerd.

In Asse vonden we een merkwaardige verandering sedert we daar nauwelijks 24 uur tevoren gepasseerd waren. Er was een munitietrein in de lucht gevlogen, zodat van alle huizen de ruiten gesprongen waren en de daken vernield. Het was onmogelijk in het halfduister de verdere schade te overzien.

Daarna zonder ongevallen in Brussel teruggekeerd, wachten we nu hier de gebeurtenissen af: het verdwijnen der laatste Duitsers, de intocht der Belgische en andere geallieerde troepen. Bovenal wacht men hier op de intocht van de koning.

17 november 1918

Londen, 16 november. Naar Reuters agentschap verneemt, is de intocht van de koning en de koningin der Belgen in Brussel uitgesteld. Er is tijding ontvangen dat de Duitsers ten spijt van de wapenstilstandsvoorwaarden in de stad en in de voorsteden plunderen en eigendommen vernielen.

De nieuwe dagen (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 13 november.

Niets zo wisselvallig, niets dat zo snel omslaat als de psychologie van een menigte. Het Brusselse volk is zeer gevoelig voor indrukken; het leeft veel en graag op straat; op uiterlijk gebeuren reageert het dan ook heel snel, soms met een heftigheid, die alle beheersing mist, vaak ook met een leukheid, die zichzelf heel goed de baas weet te blijven. De aard van die reactie kan echter heel vreemd zijn, helaas anders dan men zou denken, en vast onnatuurlijk. Eén van die dagen van abnormaliteit, van onlogische afwijking heeft het Brusselse volk heden achter den rug.

Waarom het te wijten? Zeker niet aan de kleine wijzigingen, die het Brusselse leven heeft ondergaan. Dat leven houdt thans officieel op om vier uur in de middag en mag eerst ontwaken om negen uur in de ochtend. Althans, in die spanne tijd moet elk publiek lokaal - en bij uw kapper is het ook een publiek lokaal- gesloten blijven. Die ordemaatregel, ik zegde het u reeds, wordt echter slechts voor een deel nageleefd. De Brusselaar kan nu eenmaal niet buiten publieke lokalen, en dat zijn kapper, zijn steeds goed ingelichte kapper, hem ontsnapt, is met een ramp gelijk te stellen. De Brusselaar gaat dan maar naar de stadswijken, vooral naar de hoge stad, waar de koffiehuisen, en zelfs de kappers, zich aan het verbod niet storen, en prachtig open blijven tot 's avonds laat, en waar zelfs nog steeds

nationale vlaggen wapperen in groten getale, wat eigenlijk toch ook niet meer mag.

Dat Brussel vandaag niet normaal is, kan ook niet liggen aan ons nieuw politiek leven: de gemeentewacht, waar elke burger bij geboorterecht deel van uitmaakt. Aan den lijve heb ik daar de geneugten nog niet van ondervonden, maar dat komt natuurlijk spoedig. Intussen bereiden mijn stadsgenoten de wegen die ik zal begaan. Zij lopen gevierden met een vierkant kaartje op hoogte der maag. Zij schijnen te flaneren, een wandelrietje luchtig tussen de vingers. Maar vergis u niet: hun oog is waakzaam, en, ik moet het zeggen, tot op dit ogenblik is de orde er niet door verstoord geworden. Geen markante personaliteit heeft bij mijn weten tot hier toe zijn beurt gehad, tenzij Herman Teirlinck. Ik heb hem over zijn indrukken uitgehoord; hij heeft er mij aan herinnerd dat in zijn buurt de straten nog altijd zo donker zijn, dat politiemacht en boeven elkaar onmogelijk kunnen ontdekken. Dat hij nachtdienst had, sloeg al bijzonder tegen.

Neen, dat de Brusselaar, na de rustige blijde dag van gisteren, vandaag weer wat schichtiger, wat ernstiger vooral, en meer doordrongen ook wel van de betekenis dezer dagen lijkt, het ligt niet daaraan dat wij over onze toekomst iets meer of iets minder weten - dat burgemeester Max reeds in Brussel is, maar voor het ogenblik onzichtbaar verkiest te blijven; dat koning Albert dinsdag reeds zijn intrede in Brussel zal doen; dat wij zaterdag reeds Engelse troepen zullen zien, windt de Brusselaar veel minder op dan men zou hebben gedacht; - het ligt misschien meer hieraan, dat wij, heel deze dag, en vooral tegen de avond, op brutale wijze steeds maar aan de oorlog worden herinnerd, waarvan velen zich nog niet kunnen voorstellen, dat hij nu voorgoed afgelopen is. Nog knetteren, nu en dan, geweerschoten. Nog blaft en galmt bij wijlen

het kanon. Wat het te betekenen heeft, weet niemand. Er lopen schijnt het, nog steeds weerspannige en vermete officieren in Brussel, en dan is het haast natuurlijk, dat de geweren als vanzelf afgaan. Wat het kanon betreft, dit geeft, heet het, alleen seinen, zoals de vuurpijlen, die zelfs bij dag afgeschoten worden. Want wij leven nog steeds in een atmosfeer, die een versterkte oorlogsatmosfeer is, en waar wij wonderbaar vlug aan hebben gewend. Zelfs toen vanavond naar Laken toe, een geweldige brand scheen uitgebroken te zijn, die telkens uitlaaide en opflakkerde, bracht dit zo goed als geen opwinding mee. Ik was in de buurt en ben van dicht gaan zien, wat er omging. En dat was heel eenvoudig: 's ochtends hadden Duitse soldaten hele kisten munitie in het kanaal gegooid; daar waren ook handgranaten onder, naar men zegt; die handgranaten nu had de straatjeugd opgevist, zorgvuldig op de grond gelegd, en, de ene na de andere, aangestoken. Ontploffend deden zij gelukkig niet; zij gaven alleen een mooie vlam. Teken des tijds: onze kleuters spelen met handgranaten! En zelfs de gemeentewacht schijnt er zich niet om te bekommeren.

Wat verder van het gemoed van de Brusselaars, na de openbloeiing van gisteren, weer doet ineenkrimpen en als verschrompelen, het zijn misschien de talrijke krijgsgevangenen, die doelloos door de straten slenteren. Men heeft ze voor de soldatenraad laten verschijnen, men heeft hen gezegd: ge zijt vrij. Gelukkig had het voedingscomité hen opgevist en onder dak gebracht; heden echter hebben zij vrijaf; zij mogen "wandelen". Maar er is niets zo ellendig als dat wandelen. Het meest van al nog vallen de Italianen mee. Zij zien er, als trouwens Engelsen en Russen, haveloos uit, maar - zij weten het beter te dragen; in hun verlapte en gescheurde plunje blijven ze elegant; zij zijn vooral kinderlijk nieuwsgierig en bijzonder vriendelijk; biedt men hun sigaretten aan, dan lachen zij met al hun witte tanden en met ogen die zeggen: "Och, is dat voor mij? U is

waarlijk al te vriendelijk!" - De Tommies, zij lopen maar rond, wel heel bewust, maar met het uitzicht van mensen, wie het niet kan schelen. Van hun prachtige uitrusting blijft niets over, dan wat voddens; zij lopen ongeschoren, maar zij zien u vrank in de ogen met een doordringende kalmte, die wel zou kunnen betekenen: "Ik ben de Engelsche soldaat, ik!", met al de commentaren die daar uit vloeien. - De Russen echter zijn er het ergste aan toe. Zij wandelen niet, zij gaan tegen de muren liggen en staren, onder hun hoge Astrakanmutsen, doelloos voor zich uit. Niemand trouwens, waar ze kunnen mee praten. Weten zij waar ze zijn? Weten zij, waar ze vandaan komen? Andere vraag: zullen zij ooit hun vaderland terug zien? ... 't Ergst is: men ziet, dat zij daar zelf niet aan denken. En dat zulke ellende de Brusselaars ernstig stemt vandaag, hoeft waarlijk niet te verwonderen.

Eindelijk zijn daar de troepen om daaraan mee te helpen. Wat ons gisteren een zo blij, zo open gevoel van verlossing gaf, was misschien wel dat wij zo goed als geen soldaten zagen. Dit is vandaag wel heel erg veranderd. Heel het stadswezen is er door gewijzigd, de tramlijnes ontredderd, heel ons gedoe uiteengerukt. De mannen trekken voorbij, in uitnemende orde, meestal monter zingend. Het gaat niet meer van "Gloria Victoria!", als voor nauwelijks een paar weken. Maar het gaat nog altijd over "Deutsche Treue", en dat is wel symptomatisch.

Symptomatisch en betekenisvol. Ik schreef u gisteren, dat de Brusselse soldatenraad, emanatie van de Duitse Republiek, herhaald had aangedrongen op samenwerking met de Brusselse socialisten, of beter met de Belgische Arbeiderspartij. Was zulk een manoeuvre niet heel erg Duits? Zoekt Duitsland niet langs die weg aan al te erge vredesvoorwaarden te ontsnappen? Of die gissing

niet al te gewaagd was, ben ik vanavond gaan vragen aan het socialistisch Kamerlid Wauters.

De heer Wauters is een der meest gezaghebbende leiders van zijn partij. Dat hij over kort een belangrijke rol zal spelen in de Belgische politiek staat zo goed als vast. Hij zegt mij:

“In hoeverre de soldatenraad als zuiver socialistisch lichaam mag worden beschouwd, is natuurlijk niet uit te maken. En dat legt dan onze houding er tegenover uit. Die houding kent ge. Zij is door de volledige partijraad goedgekeurd.”

“Er bestaat dus volkomen eendracht in het optreden der partij?”

“Neen, die eendracht is niet volkomen. De syndicaten, die onder de oorlog zich zo prachtig gedragen hebben, willen thans alle vrijheid van handelen terugnemen, wenssen geen enkele toegeving te doen, zelfs niet op het stuk van het koningschap, zien de kans schoon, in één woord, om het gehele socialistische ideaal werkelijkheid te maken. Over een drietal leiders van die vakbonden is de geest van het Franse syndicalisme vaardig geworden: dit maakt u duidelijk wat zij bedoelen.”

“En welk is de sterkte van die syndicalisten?”

“Voor een paar weken was zij nog zeer gering. De laatste dagen heeft ze enigszins zien aangroeien. Hun optreden is echter een zuiver Brussels symptoom. Heel de provincie gaat met de meerderheid van de raad mee, zodat die macht als ongeschokt kan worden beschouwd.”

“Maar scheuring is er toch?”

“Ik heb u gezegd dat ons optreden tegenover de soldatenraad unaniem werd goedgekeurd. Unaniem is ook de tekst goedgekeurd van het manifest dat gisteren werd uitgeplakt. Wij allen, heel de partij, zijn het er over eens, dat dit alleen een minimum van eisen is. Zelfs dezen onder ons, die in een dichte toekomst een ministerportefeuille zullen aanvaarden, zullen tot het uiterste weten te gaan, waar het de verwezenlijking van ons programma betreft. Maar wij denken, dat men sommige vraagstukken voorlopig moet uitschakelen, willen wij van de burgerpartijen die tegemoetkomingen bekomen, die wij nodig achten. Het is het enige wat ons van de extremisten scheidt: een kwestie van tactiek dus, maar die op dit ogenblik wel gewichtig is”.

“En die uitgeschakelde vraagstukken?”

“Wel, in de eerste plaats dan: het koningschap. Voor het welzijn van het land is het nodig, over dit punt voorlopig te zwijgen. Dan het godsdienstig, en zelfs het schoolvraagstuk. Eindelijk: de bestuurlijke scheiding die, merkwaardig genoeg, in onze besprekingen geen enkele maal te berde is gekomen.”

“Ge wilt dus een verzoeningspolitiek?”

“Ja, om het minimum te bereiken, dat in ons manifest is neergelegd, en waar wij de medewerking der burgerpartijen voor hopen.”

‘Zal het de syndicalisten niet verleiden tot verzet?’

Wij hebben de dag van morgen niet in onze hand. Er is elektriciteit in de lucht: dat is zeker. Maar ... de wil van de overgrote meerderheid der Belgische Arbeiderspartij kent ge nu; het is een wil, die vrede inhoudt; daar zal men niet van afwijken.”

Uit Brussel.

Brussel, 15 november. Ik zie daar in de vaderlandse bladen, dat een Nederlands nieuwsbureau de wereld rondseint, dat in Brussel de burgers op soldaten hebben geschoten en gedachtig, hoe het in het begin van de oorlog een vaak terloops geuit "Zivilisten haben geschossen" aanleiding is geworden tot de afgrijselijkste moordpartijen op vrouwen en kinderen, mag een krachtig woord hierover niet uitblijven.

Er is tot nu toe geen schijn of schaduw van bewijs dat in Brussel Belgische burgers gedurende de laatste woelige dagen op Duitse soldaten hebben geschoten, hoewel het praatje hierover al enkele dagen gaat en waarschijnlijk afkomstig is, of van aanbrengers, of van soldaten, bang de verantwoordelijkheid van een brood- of gewoon dronken schietpartij op zich te nemen.

Dit is zeker: een van mijn vrienden, directeur van het Belgisch bijkantoor van een van onze grootste verzekeringsmaatschappijen, wiens kantoren in het centrum der stad liggen, vertelde mij dat woedende Duitsers waren komen aanlopen bij de conciërge, roepend dat uit de verdieping, waarin de kantoren gevestigd zijn, burgers hadden geschoten. En dit alles gebeurde nota bene nadat de ruiten reeds van de straat af in scherven waren geschoten en lang na het sluitingsuur der kantoorlokalen, toen er op de gehele verdieping geen sterveling meer te vinden was.

Om dit alles moest een Nederlands nieuwsagentschap zich onthouden om dergelijke onverantwoordelijke beschuldigingen, waarvan de gevolgen niet te overzien, doch na de ondervinding vier jaar geleden opgedaan, wel te voorzien zijn, de wereld in te helpen

en haar medewerking te verlenen tot het lanceren van dergelijke laster, waarvan de bedoeling maar al te doorzichtig is.

Ook in aansluiting bij het voorgaande is een brief van belang, door onze onvermoeibare minister-resident van Vollenhoven aan de Duitse overheid geschreven, om deze te berichten dat hij de Belgische autoriteiten bereid heeft gevonden hun taak weer op te vatten en rust en orde te handhaven. De minister-resident schrijft daarin onder meer: ik moet er evenwel aan toevoegen dat, willen de maatregelen der Belgische overheden volkomen doeltreffend zijn, het volstrekt nodig is, dat de Duitse overheid van haar kant maatregelen zou nemen om alle uitdagende handelingen van Duitse onderdanen, zowel militairen als burgers, te voorkomen. Als ik, met mijn Spaanse ambtgenoot hierop moet aandringen is het, omdat de woelingen, die zich hebben voorgedaan, ontstaan zijn uit conflicten tussen Duitsers onderling, militairen of burgers. We verzoeken dan ook dat, wanneer maatregelen nodig worden tegen Duitse onderdanen, deze genomen worden zonder er de Belgische menigte op straat in te betrekken. In verband hiermee hebben de Belgische overheden er mij op gewezen, dat de grootste onruststokers de Duitse deserteurs zijn, die in de stad rondtoeren en hun best doen om de Belgen tegen het Duitse bestuur op te zetten. Het zou te wensen zijn, dat het deze gevaarlijke elementen onmogelijk werd gemaakt hun schadebedrijf voort te zetten.

De radicale maatregelen door Foch tegen Duitse deserteurs in uitzicht gesteld, geven de soldatenraat de volgende oproep in de pen, die vanmorgen bekend is gemaakt.

Loslopenden, deserteurs, vrijgelaten militaire gevangenen! Kameraden, een gewichtig, maar daar de tijd dringt, een laatste woord aan u!

Ge moet u beslist terstond aanmelden op de verzamelplaats te Etterbeek en bij de andere verzamelplaatsen, die nog bekend zullen worden gemaakt, om naar huis te kunnen worden gebracht. Van morgen af zullen voor enkele dagen alle openbare lokalen van Groot-Brussel en alle eethuizen met vergunning gesloten worden.

Daarom zult ge alleen voedsel en onderdak kunnen krijgen op de verzamelplaatsen.

Kameraden, wees verstandig! We waarborgen u in overeenstemming met de betrokken militaire autoriteiten straffeloosheid! Maak dus dat ge naar huis komt.

In overleg met de centrale soldatenraad van Groot-Brussel is de termijn voor uw zekere afreis slechts kort. Daarna kan niemand meer enige verantwoordelijkheid voor u op zich nemen.

Ge hebt u zonder voorwaarden uit te leveren aan de patrouilles zonder tegenspraak. Ge weet door onze bekendmakingen genoegzaam, dat het militair gezag – en de patrouilles, die met u spreken doen dat omdat het hun plicht is – geen tegenspraak duldt. De gemeenschap zal en kan niet dulden dat ook maar één soldaat zijn plicht niet vervult.

Derhalve onmiddellijk naar de verzamelplaatsen, daar wordt voor u gezorgd en van daar wordt ge naar huis gezonden.

18 november 1918

Op het westelijk front.

Parijs, 17 november. De voorposttroepen der geallieerden zijn Brussel binnengetrokken. De Fransen en Engelsen hebben Henegouwen bezet en gaan Brabant binnen. De Amerikanen rukken

in Luxemburg op. De Fransen zijn onder de muren van Metz en ze zijn in Muehlhausen.

19 november 1918

De bezetting van Antwerpen en Brussel.

Parijs, 18 november. Draadloos bericht van het hoofd van de Belgische generale staf aan de commandant van het vierde Duitse leger: de Belgische troepen hebben bevel gekregen de forten van de eerste verdedigingslinie van Antwerpen te bezetten, welke de Duitsers hebben verlaten.

In aanmerking genomen de toestand te Brussel zijn Belgische ruiters en wielrijders naar Brussel gezonden om de stad te bezetten.

De nieuwe dagen (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 14 november.

Dit zijn dagen dat men cinematisch leeft. Het geheugen verandert van wezen: waar het in gewone tijd goed geordend en gesneden in dagen en uren ligt, snelt het thans als het ware de Duur vooruit. Bergson heeft de filosofie van den Duur vastgelegd: thans anticiperen wij op die filosofie; het ogenblik is niet meer dan een wipplank naar een ander ogenblik dat nauwelijks toekomst is, en reeds tot het verleden behoort. En nochtans lijden wij alles behalve aan de verdoving, die te snel, te vluchtig leven voortbrengt. Dit zijn feitelijk gezegende ogenblikken; deze nieuwe dagen zijn voor de geest goddelijke dagen: alles wat vergankelijk is vliegt aan ons voorbij in de rukwind die het onnodige betekent; wat wel dient onthouden dringt in de hersenen als spijkers in ontbijtkoek: het

blijft er echter onvergetelijk zitten, en we zijn zeker dat wij het onze kleinkinderen met alle stiptheid zullen kunnen navertellen, zoals het de tijdgenoten van Napoleon deden aan de hunne.

En nochtans, deze dag is niet dan een dag van uitvaart geweest. Van een drievoudige uitvaart.

Daar zijn eerst de Duitsers. Ik beken het: sedert een paar dagen bewonder ik hun organisatie. Men vertelt dat die organisatie, door anderen mechanisatie genoemd, in de laatste maanden vreselijk geleden heeft onder de negatieve heerschappij van het Surrogaat. Een beroemd generaal moet hebben gezegd: "Geef mij voor mijn vliegtuigen motoren die niet barsten; geef mij voor mijn luchtballons zijde die zijde zij (die alliteratie laat ik voor zijn rekening); geef mij voor die luchtballons kabels die niet uit papier zijn gemaakt: neen: geef mij alleen voor mijn soldaten een flinke biefstuk, en - ik overwin." Die generaal was te veeleisend; voor de terugtocht heeft de soldatenraad al die mooie dingen niet meer nodig: zelfs de biefstuk kan voor het vooruitzicht op een biefstuk voorlopig achterwege blijven; en daarom geschiedt de Duitse terugtocht op zulke prachtige wijze, met een tucht, die door de rode vlaggetjes niet geschaad wordt. De Duitse soldaat blijft gehoorzaam: ditmaal schaadt het ook ons allesbehalve. En als ik hem, in urenlange tocht, voorbijtrekken zie, dan gun ik hem haast, tot zelfs de arme magere koeien, die hij ons ontsteelt, om ze onder de weg op te eten.

Is het te zeggen dat die orde regel is geworden, ook voor de politie in de stad? Het dient bekend: nu en dan doet zij aan Warschause vrede denken. Men schiet nog steeds in Brussel, - al kan ik u dit vertellen zonder koude rilling in mijn rug: wij zijn dat nu eenmaal gewoon geworden, en voortaan geloof ik niet meer aan

Schrikbewind. Het staat trouwens vast dat niet elke kogelontploffing aan de Duitse bolsjewisten te wijten is. Ik vertelde u gisteren dat ganse scheepsladingen munitie in het kanaal waren gegooid, en ... daaruit weer opgevisst werden. Legt men nu zo'n opgevisste geweerpatroon op de tramrails, dan geeft het een prachtig geluid als men er over heen rijdt: dit is een experiment dat elk ogenblik te Brussel wordt gedaan.

Bij zulke muziek dan worden de Duitsers uitgeleid.

Er is een andere uitvaart, die, om meer in de stilte en minder gemerkt te geschieden, voor ons Brusselaars van misschien nog groter belang is: de uitvaart, namelijk, der mensen die de man van de straat, terecht de "zaktivist" heeft genoemd. En nu ze weg gaan of weg zijn, mag ik het wel zeggen: ook deze lieden bewonder ik. Ik bewonder ze namelijk gelijk looping-the-loop-rijders, of het soort acrobaten die zich door een kanon de lucht inschieten.

Stel u voor dat er, op het ogenblik dat de Belgische troepen onze hoofdstad binnen te rukken staan; dat de koning zijn blijde intrede gaat doen; dat heel onze politiek een politiek van verzoening wordt van partijen en rassen, tot groter heil van het vaderland; - stelt u voor dat hier nog mensen rondlopen die op een Belgisch, bolsjewisme hopen, op ik weet niet welke omwenteling, op de minst te verantwoorden onlusten, op het gevaarlijkste en misdadigste oproer, om zichzelf boven water te houden en het gevolgrijke plaatsje te behouden, dat zij dank aan verraad veroverd hebben. Er zijn nog altijd Brusselaars die niet willen geloven, dat de oorlog uit is; deze ongelukkige schepsels hopen dat hij nog voortduurt, en blijven betrouwen op de Duitse trouw ... die ze sedert ettelijke maanden heeft verraden. Vanochtend nog hebben zich sommigen van deze lieden durven aanmelden aan het

ministerie, waar zij onder Duits mededogen hadden gefungeerd. Men heeft hen, wel te verstaan, de deur gewezen. En het schijnt dat zij hierover verbluft hebben gestaan. Gelukkig zijn de meesten in het namiddaguur tot bezinning gekomen; zij hebben zich herinnerd dat onze grenzen voortaan langs alle zijden openstaan; zij hadden trouwens bij voorbaat drie maand salaris getrokken om de vruchten van een verwijderende reis te kunnen genieten ...

Er is voor vandaag een derde uitvaart te vermelden, en zij is de beste. In tegenspraak met hetgeen ik u gisteren meldde, zal zijne majesteit – “Roi vraiment Roi”, zoals Verlaine dichtte, - eerst op 22 dezer zijn hoofdstad binnenrijden. Intussen gaat de volksvertegenwoordiging hem tegemoet. Hedenochtend is de heer Wauters, waar ik u gisteren de belangrijkste inzichten van mede te delen vermocht, met een aantal collega's per auto naar Gent vertrokken. Burgemeester Max zal dezelfde weg volgen, zodra de omstandigheden het toelaten. Ik verduik u niet dat ik de hoop koester, weldra dit voorbeeld als een bevel te moeten beschouwen. En aldus zal België te Gent op gunstige wijze te voorschijn komen.

Eén man, en onder de meest beduidende, zullen wij in Gent missen: het is Louis Franck. Spanje, zolang neutraal gebleven, zendt ons zijn griep, en zij teistert als een laatste beproeving, onze beste kamerleden, en de onmisbaarste. Daar moeten wij ons helaas bij neerleggen - in letterlijke zin. Maar dan toch met het betrouwen, dat plicht is, op 22 november, voor de intrede van de Koning, weer recht te staan, strijdvaardig voor België's heil.

En dit kan, ten opzichte van Louis Franck, niet dan de wens van zelfs de koning zijn.

De correspondent van Havas in België heeft de laatste Duitse soldaten uit Brussel zien vertrekken. Om terugkerend wat geld bij zich te hebben, verkochten ze alles, wat ze haten en wat ze de bewoners hebben ontnomen. Sommigen hadden hun boeltje zelfs op straat uitgesteld en trachtten als marktkooplui klanten te lokken. Voor belachelijk lage prijzen boden ze met name wol, koperen voorwerpen, dekens, kleren en schoenen aan.

In Brussel zijn de munitieopslagplaatsen opgeblazen. (Dan volgt een verminkte zin, waaruit wij lezen dat de Duitsers het Noord- en het Zuidstation te Brussel en het station van Schaarbeek in brand hebben gestoken. Redactie)

De nieuwe dagen (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 14 november.

Heel onverwacht, zonder de minste verwittiging, is minister Emile van der Velde hedenmiddag in Brussel aangekomen. Een Belgische auto, aangevoerd door een Belgisch soldaat, en die met Belgische vlaggetjes was getooid, bracht hem naar het Volkshuis, waar hem hulde werd gebracht door de schaarse daar aanwezige bezoekers, waarvan de meesten een Belgische kokarde droegen. Want er dient nogmaals op gedrukt: de Arbeiderspartij voelt zich voor het ogenblik in de allereerste plaats Belgisch.

Voor hedenavond werd een meeting belegd. Aangekondigd kon zij niet worden, tenzij in het lokaal van het Volkshuis. Nochtans was de grote feestzaal, die duizenden kan bevatten, stampvol, toen Max Hallet, de socialistische schepen van Brussel, de zitting voor geopend verklaarde en, onder minutenlang gejuich, Van der Velde aan de menigte voorstelde. Deze ziet er blakend van gezondheid uit. "Hij heeft geen patatten te kort gehad, hij!", zegt een werkman

naast mij. – “Te beter, kameraad,” wordt hem geantwoord, “‘t is al profijjt voor ons!”

En Van der Velde, het gejuich en het Internationale gezang geëindigd, neemt met zijn gewone stem het woord. – “Weer ben ik thuis,” zegt hij, blijkbaar ontroerd, “in dit huis vol herinneringen, in deze stad waar wij, rond de rode tafel, op 28 Juli 1914 oorlog verklaarden aan de oorlog, en zwoeren de vrede te verdedigen tegen het militarisme. De besten der toenmalige wereld stonden toen aan onze zijde. Helaas, Jaurès viel onder de domheidsmacht, terwijl Keir Hardi onder de last bezweek. Liebknecht, hij, en Rosa Luxemburg moesten lijden, omdat zij de waarheid hoog durfden houden. Pas gisteren is hun recht geschied; ik breng hun mijn hulde. - Doch, waarom ons in het verleden te verdiepen! Wij staan voor de toekomst, een toekomst die schoner dan ooit kan zijn, in België vooral, waar meer dan ooit plaats is geruimd voor het internationalisme. - Ik kom terug tot u, na vier jaar harde arbeid in het “Comité du Salut public”, dat de Belgische regering al die tijd geweest is. Die regering zal u geen besluiten opdringen: zij heeft u rekening te geven, en gij zult beslissen. Het is met die gedachte, dat ik van het doorbroken front tot u kom, ... gelijk een zwaluw. “Une hirondelle ne fait pas le printemps,” zegt men, maar die lente komt, wij voelen het, gij allen voelt het. Morgen komt hier het Belgische leger terug. Dat leger, gerekruteerd door een wet die onrecht was, heeft zich, ten koste van de grootste offers, midden in de grootste gevaren, herschapen tot een leger waar heel het volk, in al zijn geledingen, zich terug in vindt. Met dat leger heb ik geleefd, in de modder, aan de IJzer. Daar heb ik, met onze jongens, gewacht en gewaakt, tot de tijd der beschaving dagen zou. Van de baren der loopgraven af zag ik naar die toekomst uit; ik kon er de torens van Brugge zien; in gedachten zag ik al de torens van het land, zag ik dit huis, dit bastion der democratie. En nu komt dit leger terug, bewust

van de volbrachte plicht, bewust ook van het verworven, van het bevochten recht, en dat men hun niet meer onthouden kan: het kiesrecht.

Eén ogenblik, in april, hebben wij gevreesd: zullen wij verslagen worden? Maar neen: daar waren de Belgen; daar waren de Fransen en de Engelsen, daar waren de broeders van overzee. Samen waren zij onoverwinnelijk, want zij wilden niets dan recht, niets dan vrede door recht. En nu is het volbracht: wij hebben geen imperialisme meer te vrezen, van welke zijde ook. Maar dit is onvoldoende, want het is negatief. Ons wacht de positieve taak van de opbouw. Vier jaar hebben wij hard gewerkt. Maar zullen wij daarom nu aan rust gaan denken? Neen, nimmer! Meer dan ooit moet de leus klinken dat Zola's boek "l'Oeuvre" besluit: "Allons travailler!"

Na een ovatie, die eindeloos dreigt te worden, volgt als redenaar op Van der Velde een onbekende die, tot ieders verbazing, uw socialistische senator Van Kol blijkt te zijn. Ook hij wordt warm gehuldigd, en gretig aangehoord wanneer hij - waarom in het Frans? - begint:

"Ik breng hulde aan het Belgische leger, dat de zege van dit land bevocht, want de zege van België is de zege van Europa, is de zege van de ganse wereld. Ik kom uit een neutraal land, en meer dan ooit heb ik het besef dat neutraliteit in deze is geweest medeplichtigheid in de misdaad. België, door Duitsland bij de strot gegrepen, heeft zich niet overgegeven. Wij hebben voor het lot van België gevreesd; maar anderdeels wisten wij, dat het leven geen zin had zonder het lijden, en daarbij kwam, dat jullie de eer zouden hebben, niet alleen Frankrijk, maar heel Europa, heel de beschaving te redden. - Ik haat de oorlog; die haat is groter geworden naar de oorlog berustte op de geniepige hulp der techniek. Maar sterker dan ooit is uit de

oorlog het antimilitarisme geboren. Steeds ben ik antimilitarist geweest, steeds ook internationalist. Hoe pijnlijk trof het mij dan ook, toen ik Van der Velde, voorzitter der Internationale, belasteren zag, omdat hij geen vertrouwen bleek te hebben in de Duitse meerderheidssocialisten. Hij had hierin echter het grootste gelijk. Nu ligt de keizer ten gronde; de rode vlag wappert op de Reichstag. Wat echter zou zijn gebeurd, indien Duitsland de overwinning behaald had? Ik heb aan de Franse socialisten, die mij naar mijn oordeel over de Duitse meerderheidssocialisten vroegen, geschreven: zij zijn meer te vrezen dan de Junkers, want zij zijn in hun imperialisme minder oprecht. Er was slechts één middel om ze klein te krijgen: er op te kloppen; en ... daar heeft Foch voor gezorgd! - Thans is het militarisme in het hart getroffen, en rijst de nieuwe taak. De klassenstrijd zal wellicht hevig en hard zijn. Voor u Belgen hoeft dit echter niet aldus te wezen. Gij immers hebt uw recht op vrijheid gekocht met uw bloed, zonder zover hoeven te gaan als in Rusland" (hier wordt spreker onderbroken door schaars groep van "Leve Rusland"). "De volkswil is sterk genoeg, hier meer dan elders, om de maatschappij van morgen te stichten. Het imperialisme ligt neer: leve de Bond der Volkeren."

De Franse draadloze dienst meldt, dat Lemonnier, de waarnemende burgemeester van Brussel, een krachtig protest tot de Duitse regering gericht heeft naar aanleiding van het gedrag der Duitse soldaten te Brussel. Er hebben zich namelijk een aantal gevallen voorgedaan, dat de soldaten banken en particuliere woningen binnendrongen en de mensen met geweld belangrijke sommen geld afdreigden. Als voorwendsel gaven ze dan op, dat burgers op hen geschoten hadden. Dat doet denken aan de voorwendfels van 1914.

20 november 1918

De opmars der Belgen.

Londen, 20 november. Belgisch stafbericht: de bezetting van Antwerpen is voltooid. De Belgische troepen hebben gisteren bezit genomen van de buitenforten. Verder zijn Mechelen, Epegem, Vilvoorde en Brussel bezet. De bezetting van de hoofdstad is geschied onder onbeschrijflijke geestdrift.

Naar Nederland en terug. Blijde inkomsten in België.

Brussel, 16 november.

Een reis, gisteren naar ons land ondernomen, met het doel aan de grens enige berichten te verzenden, is tot een van de merkwaardigste geworden van die, welke ik gedurende de gehele oorlog heb ondernomen.

Vrijdagochtend had Brussel nog het aspect der vorige dagen, zoals ge dat hier reeds hebt kunnen lezen: laatste resten van het grote leger, die in eindeloze karrenreeksen oostwaarts trokken. Tot Antwerpen ontmoette onze auto slechts weinig soldaten, enkele loslopend, maar op de kruispunten, waar wegen naar het oosten gaan, te Mechelen en te Kontich, geraakten we nog verward tussen colonnes, die ordelijk en verheugd, te midden van de grootste massa bagage, die men kan denken, enkele ogenblikken rust hielden.

In Antwerpen was het anders; daar zagen wij in de gehele stad maar enkele Duitsers, en op een der grote boulevards, waar ze blijkbaar de nacht hadden gekampeerd, een dood paard en een hoop achtergelaten rommel; een echte stal. De stad Antwerpen was dus van de troepen bevrijd.

Op een der spoorwegemplacements, waar we verderop langs kwamen, waren de Duitsers blijkbaar bezig proviandtreinen uit te verkopen en de menigte arme stakkers, die bij honderden, op hand-en kruiwagens, vaten vet, zakken meel, kisten met pakjes gort en havermeel, versjouwend, was gelukkig zo plotseling voor goedkope prijs het lang ontbeerde voedsel naar huis te kunnen rijden.

De weg van Antwerpen tot onze grens was vrij van Duitsers; 14 dagen geleden zag ik hen hier nog bij honderden. En alle dorpen feestelijk versierd met de vaderlandse driekleur en de mensen vrolijk voor de huizen. Wat een verandering!

We wierpen een minder vriendelijke blik op het nu gelukkig verlaten Duitse wachthuis aan de "draad", waaraan, zowel aan de één als aan de andere, zo weinig aangename herinneringen verbonden zijn, en bevonden ons plotseling te midden der kerkgangers uit Essen, die met hoge hoeden en talrijke decoraties blijkbaar hun verlossing waren gaan vieren. Een paar meter verder, voorbij de slagboom, die België en Nederland hier scheidt, begroetten ons de Nederlandse militairen met de hartgrondige verzekering, dat zij aan het gedoe van Troelstra en de zijnen zo gauw mogelijk, en met voorwaar geen halve maatregelen, een einde zouden maken.

Vanochtend terug, maar met passagiers! En welke! Onze auto had de bijzondere eer en het grote genoegen naar hun vaderland terug te mogen voeren de heren van Cauwelaert en Hoste, in ons land, na een vierjarig verblijf, te bekend geworden dan dat zij nog aan onze lezers zouden behoeven te worden voorgesteld; verder een Engelse collega van de Daily Telegraph, die als eerste het dan toch nog altijd door de Duitsers bezette België zou betreden. Niet alleen voor deze laatste, maar ook voor ons werd de gehele tocht daardoor een journalistiek buitenkansje. Wel gingen er te Roosendaal verhalen,

dat de Belgen niemand binnenlieten, maar wij, die in vier jaar reeds zoveel Duitse posten getemd hadden, vreesden voor mensen, waarmee te praten valt, helemaal niet. Bovenvermelde slagboom was dicht en daarachter op de weg maar enkele Belgische burgers. In een wip was de heer van Cauwelaert uit de auto en opende zelf de boom, met energiek gebaar, ons tegelijk het welkom in zijn land toeroepend. Een aangrijpend ogenblik. Dat daarop Hoste en van Cauwelaert, ballingen van vier jaar, door ons om het hardst gelukgewenst werden en wij hun hartelijk de hand schudden, is te begrijpen.

Verder gebeurde dit: beide Belgen keken zich de ogen uit naar de in schitterende najaarszon liggende prachtige bossen en velden van Brabant en snoven de vaderlandse lucht in diepe teugen op; de Engelsman speurde rond naar Duitse troepen. En daarmee verstreek de reis tot Antwerpen, waar ons een verrassing wachtte. De Belgische soldaten waren er! Wij waren wel al een enkele verlofganger op de fiets tegengekomen, maar hier waren het soldaten in het echte veldtenuue, die 's morgens waren binnengekomen en nu reeds, helm op het hoofd, geweer in de hand, de spoorlijnen en emplacementen bewaakten. Hier ook het eerste, nooit te vergeten familietafereeltje: twee Belgische cavaleristen, afgestegen en de paarden achter zich aan, in druk gesprek, na het weerzien met de grijze vader en de jonge vrouw, en op een der paarden, gelukkig als prinsen, de twee kleine zoontjes, op het paard van vader!

Antwerpen was in feestroes en de De Keyserlei vol wandelaars, in de verwachting van de dingen, die moesten komen. En hetzelfde schouwspel wachtte ons te Mechelen.

Maar toen kreeg tussen Mechelen en Vilvoorde onze Engelse collega zijn Duitsers te pakken. Lange colonnes in de nu reeds late middag, langzaam voorttrekkend, de soldaten hun weemoedige liederen zingend over Heimat en Vaterland. Dit is echter voor ons en onze legers niet nieuw meer, zodat een lezer, die er meer van wil weten, de Daily Telegraph zal moeten opslaan.

In Vilvoorde waren we genoodzaakt wegens een defect onze wagen achter te laten en begon bij maanlicht een wandeling naar Brussel tussen het kanaal aan de ene zijde en de spoorlijn, waarop wagons in brand stonden, aan de andere kant. Voortdurend werd er in de verte en dichterbij met geweren en mitrailleuses geschoten. Waarschijnlijk dronken Duitse troepen, die op elkaar of op voorbijgangers pafden. Zo eindigde onze reis op vrij romantische wijze, maar we waren toch blij toen we in Brussel veilig in de tram stapten.

De nieuwe dagen (Karel Van de Woestijne)

Brussel, 15 november.

Het moest vandaag de laatste dag der bezetting zijn: het is de dag geweest dat wij de eerste Belgische soldaten terug hebben gezien.

De laatste dag der bezetting. Hewel neen: het zal wel overmorgen zijn misschien, of zelfs maandag, voor de laatste Duitser uit Brussel weggaat. Het publiek weet het niet, en het is een geluk, want zelfs voor mij, die mij anders schrap zet tegen onberedeneerde volksbewegingen, zelfs voor mij is het, zacht uitgedrukt, een desillusie. Sedert de revolutionaire dag van maandag, waar wij thans al het opzettelijke van inzien, het willen stichten van oproer dat ons in de verschrikkelijkste ellende kon dompelen, na de dag van dinsdag, waar ons allen, als na een mystieke bloeddooop, de

bevrijding zo duidelijk was dat wij hadden kunnen huilen van vreugde; na woensdag en gisteren: terugkeer der bezinning en verdieping van het werkelijkheidsgevoel, is het heden een dag van korzeligheid geweest, met scheuten van hoge vreugde daar doorheen.

Gisteren was de uittocht der Duitsers aan orde waarlijk imponerend: dit is vandaag niet meer het geval, althans binnen de straten van Brussel. Het is een treuzelen geworden, een lanterfanten, en bijna een spelen ... Ik denk dat de eigenlijke troepen weg zijn; thans worden de magazijnen leeggemaakt: het lijkt wel of men de soldaten, die ermee belast zijn, dronken heeft gemaakt voor zij aan het werk gingen. Zij slenteren door de straten, met pakken op de nek ... die ze aan de meest biedende verkopen. Een broek kost twee mark, een paar schoenen tien, en ik zie cavalerielaarzen voor twintig mark verkopen. Natuurlijk gebeurt dat niet zonder schichtigheid; de schichtigheid van een onhandige gauwdief. De soldaat wacht vanzelf de koper af; zodra deze zich voordoet gaat alles heel vlug, uit vrees voor officieren, die, in hun auto, op elk ogenblik aan deze of gene straathoek te voorschijn kunnen komen. En ge stelt u moeilijk voor hoe onhebbelijk zoiets is: die mannen, welke nauwelijks veertien dagen geleden in onze huizen binnendrongen en alles ondersteboven keerden en openbraken om koper of wol te zoeken waarvan zij zeker wisten dat zij ze niet vinden zouden, deden nu als bedelaars, niet eens brutale bedelaars, waar men niet anders dan voor walgen kon.

Het is misschien onbillijk, en het is vast onbarmhartig (waar zouden zij trouwens barmhartigheid mee verdiend hebben?): maar die ploertige soldaten die daar hun eigen land bestalen om van ons wat geld los te krijgen, na met drieste onmenselijkheid dat land in zijn onrechtvaardigste eisen te hebben gediend, - zij zijn voor ons

symbolen, weerzinwekkend als sommige priapische verheerlijking der oudheid.

Het wordt erger nog: in enkele gevallen wordt het schurkerij. Geen tien minuten geleden heb ik het bijgewoond: in het duister rijdt een zware wagen aan, beladen met kisten. Het koopgrage volkje daar achter aan: de kisten zitten vol suiker, en worden voor twintig frank per stuk verkocht. Nu kost hier suiker nog steeds veertien frank het kilo: de verkopende Duitser heeft dan ook geen handen genoeg om de kisten op schouders en zelfs stootkarren te helpen laden. Tot daar opeens een officier verschijnt. "Wat is dat?" roept hij razend. "Wel, ze willen mijn wagen plunderen!" gilt de soldaat die, zonder meer, in der haast naar zijn geweer grijpt en in de menigte schiet ... Dit is geen alleenstaand geval: aan de stapelplaatsen langs het kanaal en in het Lunapark, waar de Duitsers hun voornaamste proviandmagazijnen hebben, geleek het op sommige ogenblikken echt roffelvuur; het betekende eenvoudig twee dingen: dat de soldaten zich dronken gezopen hadden aan wijn (de straat lag vol gebroken flessen) en tevens dat ze goede zaken aan het doen waren. Met het gevolg dat er gekwetsten zijn en zelfs, zegt men, doden.

Uit die laffe gemeenheid, uit die pijnlijke onzedelijkheid waar wij geen troost voor vinden dan in de vaststelling dat zij niets dan het natuurlijk gevolg is van hetgeen wij ruim vijftig maanden hebben onderstaan - de ontkenning van het recht heeft ook haar logica -, worden wij voor heden gelukkig gered door onze Belgische soldaatjes. Zij zijn nog niet talrijk, misschien geen twintig in geheel Brussel, maar geheel Brussel ziet ze, als waren zij weerkaatst, te allen kante, door duizend spiegels. Het zijn maar enkele verlofgangers, Brusselaars die te Gent, waar zij hun nieuw garnizoen hebben, vrij kregen om even naar huis te gaan. Maar

nauwelijks verschijnt er een, of het is alsof een hele stadswijk hem had gezien; een menigte van honderden stormt er op los; de bedremmelde helden worden in de hoogte gehesen; men gaat eisen, dat ze een redevoering zouden afsteken. Zij, ze zwijgen, natuurlijk; enkelen doen wel kranig; de meesten zijn beteuterd, weten niet goed wat doen met hun handen die men vol sigaretten stopt. Zij worden omhelsd; zij moeten ontboezemingen aanhoren; ik ben zeker dat hun hoofd duizelt van liefdesdeclaraties. Ik woon het bij, dat een vrouw uit de kleine burgerij ineens doodsbleek wordt, en het daarop uitgilt: "Henri! Henri!": het is een moeder die, tussen een groep mensen in, haar zoon heeft herkend, ineens ...

Maar wat zijn ze ook mooi, onze soldaatjes! - Ik heb u gisteren de Ersatzgeschiedenis verteld van de generaal, die met dikke tranen in zijn ogen beweerde dat Duitsland verslagen was, omdat het niets echt meer bezat. Nu is het mij in alle ernst duidelijk: de Duitse soldaat der laatste maanden, de verloomde beestmens die wij in Brussel rondlopen zagen, was al even onecht als al de rest. Hoe zich trouwens goed te houden in het plunje, waar de Duitse mannen in gestoken waren: versleten uniformen die te wijd of te nauw spannend waren, bewapening waar geen eenheid meer in was, slordigheid vooral, vervuilde onverzorgdheid die zielsellende verraadde? De Belgische soldaat, hij, zit in kleren die voor hem gesneden zijn; hij draagt schoenen naar zijn voet; hij blinkt van zindelijkheid; hij heeft de eerbied voor zijn persoon, die van een gezond gemoed en van blijde zelftucht getuigt. Ons leger was vóór de oorlog maar een schijnleger: slechts enige keurkorpsen vertoonden de verzorgde kranigheid van de echte soldaat.

Thans, - neen, het is geen kranigheid, waar steeds iets vals, iets als een wanklank aan is: het is een evenwicht, een bewust evenwicht dat spruit uit goede voeding van het lichaam en uit klaar begrip van

de geest. Er is niets snoevend aan onze jongens, nog minder iets dat op brutaliteit lijkt, die op misnoegdheid kan wijzen: zij zijn doorgaans schuchter, zoals ik zegde, midden in de duizendvoudige hulde die hun gebracht wordt; haast allen hebben een blijde zorgeloosheid over zich; zij, die ongedwongen weten te doen, bezitten op zijn hoogst de aangeboren leukheid van de Brusselaar. Zij zijn eenvoudige volksjongens, die gelukkig zijn en meestal verbaasd dat ze aldus gefeest worden. Maar ze zijn prachtige soldaten omdat ze goed in de kleren zitten en omdat ze, moreel en fysisch, de nodige verpleging genieten.

Uit de hulde, aan eenvoudige soldaten bewezen, kunt ge afleiden op welke echte verering onze officieren ontvangen worden. Een drietal, steeds dezelfde, toeren hier rond: misschien zijn ze wel belast met een missie bij de Duitse overheid. Zij hebben het druk; men bemerkt en begrijpt het; men maakt het hun niet al te lastig. Maar, zoals mijn eigen hart klopte toen ik ze zag, zal ook wel het hart hebben geklopt van heel het Brusselse volk. Ja, ik beken het zonder schaamte: mijn oud hart, van zooveel desillusies terug en dat daardoor voor illusie zo bang is geworden - wat niet gaat zonder enige verdorring -, mijn hart heeft geklopt met onstuimigheid, en ik heb er geen koud water van reddenatie opgegoten, toen het die drie mannen zag in een auto, mannen die ik niet kende, maar die het Vaderland vertegenwoordigden, het zich verwerende, het vechtende, het verlorene Vaderland. Zult gij begrijpen, Hollandse vrienden die door literatuur, door de literatuur der tranche de vie verkankerd zijt, dat dit alles behalve retoriek is? De oorlog heeft ons gelouterd ... tot haast chauvinistische bourgeois.

En hoe gelukkig ben ik niet, aldus in volle oprechtheid, in volle overgave te mogen zijn! ...

Nu zeg ik niet, dat de geestdrift der Brusselse bevolking, vooral tegen de avond, bij klimmende opgewondenheid niet wat al te uitbundig werd. Zo is daar ook onverwacht een auto komen aanrijden, waar Engelse officieren in zaten. En de ingenomenheid hiermee is zo groot geworden, dat van de auto weldra niets overbleef dan een onttakeld wrak.

Intussen ventten de Duitse soldaten hun gestolen waar, en schoten op de kopers.

De waarnemende burgemeester van Brussel, Lemonnier, heeft een telegram aan president Poincaré gericht om uit naam van de Brusselse bevolking hulde te brengen aan de Franse natie. Poincaré heeft Brussel met zijn bevrijding gelukgewenst.

21 november 1918

De Brusselse bladen.

Maandag 18 november zijn ze, na vier jaar en bijna vier maanden van zwijgen, voor het eerst weer verschenen en ze liggen voor ons als oude bekenden, die hartelijk welkom zijn: de Etoile Belge, le Peuple, la Dernière Heure, La Patrie en Het Laatste Nieuws. Met de bescheidenheid, welke het Belgische land gedurende de ganse oorlog heeft gekenmerkt, geven deze Brusselse bladen bij hun verrijzenis uiting aan hun vreugde over de bevrijding van de Duitse druk. De 20e augustus 1914, toen de keizerlijke legers zegevierend de Belgische hoofdstad binnen rukten, hebben zij eendrachtig besloten zich niet te onderwerpen aan de Duitse censuur en vier jaar later, bij de verwarde terugtocht der republikeinse scharen, hebben ze zich terug eendrachtig aan de arbeid tot België's herstel gezet. Het ging moeilijk, want de Duitse bezetting heeft achtereenvolgens al het materiaal uit de lokalen der kranten

weggehaald; de werkplaatsen waren leeg, de machines onttakeld, de linotypes, het koper, een gedeelte der lettertypen en het papier, alles was successievelijk verwijderd. Doch de Belgische bladen hebben de resten papier broederlijk verdeeld en zullen voorlopig met slechts één blad verschijnen.

De Peuple is verheugd zijn stem te hebben herkregen, welke zich eerst wil doen horen in één lange en blijde kreet van dankbaarheid jegens de bevrijdende legers, die Brussel thans binnenrukken, de overblijfselen voor zich uit jagend van een stelsel van ellende, schrikaanjaging en dwingelandij. Het blad geeft de redevoering, die Van der Velde in het volkshuis te Brussel heeft gehouden en besluit zijn hoofdartikel met: leve het algemeen kiesrecht en de democratie! Leve het socialisme! De Etoile Belge, rustig en gematigd als weleer, wijt artikels aan de "ontknoping" van het drama, aan de plunderingen, waaraan de Duitse soldaten zich voor hun vertrek hebben schuldig gemaakt en aan burgemeester Max, die op geestdriftige wijze is gehuldigd in het Brusselse stadhuis.

Er is ook een onthulling! Onder de aangekomen bladen bevinden zich de Libre Belgique, het wakkere vaderlandslievende blaadje, dat tot grote ergernis der Duitse autoriteiten gedurende al die jaren is verschenen en wiens opstellers ondanks alle nasporingen, niet konden worden ontdekt. Het blijkt thans de voormalige klerikale Patriote te zijn, die in La libre Belgique is herdoopt. Helaas is een van zijn voornaamste redacteurs, Victor Jourdain, juist dezer dagen overleden.

Ook de Pourquoi Pas is meegekomen, het geestige spotblaadje, dat eertijds zo geducht hatelijk kon zijn. Het is ook nu weer op zijn post met een vaderlandslievende titelplaat: het vermaarde nationale, ietwat indecente "Manneke" is bezig afscheid te nemen van de ex-

legioenen van de ex-keizer, die verschrikt uiteenstuiven onder het zilte nat!

De waarnemend burgemeester van Brussel heeft een besluit afgekondigd, waarbij de gedurende de Duitse bezetting onder Duitse censuur en met een Duitse tendens verschenen bladen Le Bruxellois, La Belgique en Le Messenger de Bruxelles, in beslag genomen zijn.

Uit België.

Brugge, 21 november. De koning zal morgen, vrijdag de 22^e, zijn intocht houden in Brussel. Na de troepen te hebben geschouwd, zal hij een vergadering van de kamer bijwonen, waar Cooremans het woord zal voeren. Dan spreekt de koning zelf.

Daar het kabinet is afgetreden zal ook de samenstelling van de nieuwe regering worden medegedeeld, welke aldus zou zijn samengesteld: de liberalen Paul Hijmans, buitenlandse zaken; Franck (Antwerpen), koloniën en Janson junior, oorlog; de socialisten Vandervelde, justitie; Wauters, nijverheid en arbeid; Anseele, openbare werken; de katholieken Leon Delacroix, financiën en minister-president; Henry Jaspar, kunsten en wetenschappen; de Broqueville, binnenlandse zaken; verder baron Ruzette of Tibbaut, landbouw; en de vicepresident van de kamer, Harlegnies, economische aangelegenheden.

De nieuwe dagen (Karel Van de Woestijne)

Brussel, 16 november.

De Brusselaar dacht, dat burgemeester Max sedert enkele dagen reeds in zijn goede stad aanwezig was, maar zich verstoppen wilde,

zolang er één Duitser op ons grondgebied verbleef, en dit om alle verstoring der rust te beletten. Ik, die gisteren driemaal bij burgemeester Max heb aangebeld en er niets heb gevonden dan een huis vol bloemen en visitekaartjes, kan u de verzekering geven, dat hij eerst deze nacht Brussel is binnengereeden. Hetgeen hem niet heeft belet, hedenochtend vroeg, toen het nog geen negen uur was, weer Brussel te verlaten om zijn opwachting te gaan maken in het grote Belgische hoofdkwartier, bij de koning der Belgen. En dat heb ik weer met eigen ogen vastgelegd, want ik ben met burgemeester Max tot in Gent meegereeden.

Dit dank ik aan mijn journalistieke onbescheidenheid, maar ik dank het in de eerste plaats aan de vriendelijkheid van de Nederlandse minister-resident te Brussel, de heer van Vollenhoven, die burgemeester Max had aangeboden, hem bij de reis tot leidsman te verstrekken tot het voorkomen van eventuele moeilijkheden. En aldus krijgt de heer van Vollenhoven mijn persoonlijke erkentelijkheid te voegen bij deze van de honderden, die hij deze laatste vier jaar aan zich heeft verplicht; hier spreek ik niet alleen van dezen, die hij het leven heeft gered; ik wil hier zelfs zwijgen van de schuld, die heel onze bevolking aan hem als aan de beschermheer van onze diverse ondersteuningscomités heeft; ik heb het hier alleen over dezen, die in talloze omstandigheden hebben mogen vaststellen met welke zeldzame kiesheid de heer van Vollenhoven heel de tijd van de oorlog de meest strikte neutraliteit met het hoogste besef van recht en van rechtvaardigheid heeft weten te doen samengaan. Dit moest natuurlijk geheel de Belgen ten goede komen: zij hebben in uw minister een pracht van een advocaat gehad, die hier tevens de Nederlandse naam hoog hield en eerbiedigen deed. En aldus diende de heer van Vollenhoven tevens zijn eigen land en het onze ...

Om negen uur dan gaat de deur van burgemeester Max' particuliere woning open: wij zijn de eerste Brusselaars die hem zien mogen - na vijftig maand, stel u voor! - en ik verzeker u, dat het niet zonder enige aandoening gaat. Burgemeester Max is weinig verouderd, niet meer dan de vier jaar van zijn afwezigheid. Hij is ook niet vermagerd, men vermagerd zelden in de gevangenis, want de meeste tijd heeft de heer Max in een cel doorgebracht, als een moordenaar. Zijn gelaatskleur is alleen valier geworden, zijn haar niet zo blond meer, heel zijn uiterlijk schichtiger zou men zeggen, en smartelijk ernstiger. Burgemeester Max, Brusselaar, had de Brusselse luchtigheid tot de hoogte van een fraaie kunst weten op te voeren. Heeft hij van dat luchtige de ijdelheid ingezien? Maar er is geen ijdelheid waar er moed is, en de Brusselse luchtigheid is een prachtige morele hefboom gebleken. Neen, het is alleen, dat Max, vier jaar lang heeft geleden en nagedacht. Men kan het hem aanzien - zonder meer. Want waarom ons hierin gaan verdiepen? Er is heel een toekomst om al onze geleden smart te vergoelijken! ...

Om negen uur zijn dus in twee auto's burgemeester Max en de heer Francqui, voorzitter van het voedingscomité, zijne excellentie minister van Vollenhoven en uw dienaar naar Gent gereden, in een scherpe vrieslucht, langs straten waar nog niet al te veel volk was. En dat volk heeft, vreemd genoeg, zijn geliefde burgemeester niet herkend, dan in de verre voorstad, waar de Gentse Steenweg doorloopt. En daar wordt het een blijde verrassing; men wijst met de vinger naar de vlugge auto, hoeden wuiven, - twee minuten te laat; ik zie hoe het nieuws van mond tot mond gaat: de burgemeester is eindelijk terug, en ... hij ontsnapt ons reeds.

Wij komen buiten de stad. Talloze Brusselaars volgen dezelfde weg, te voet of in karretjes. Ieder immers wil onze soldaten tegemoet: zoveel broers en zonen zijn daaronder, en men schijnt werkelijk te

denken dat men ze ongetwijfeld in Gent gaat ontmoeten. Met deze illusie wordt een reis van zestig kilometer aanvaard. Wat veel vreemder is: ik mocht vaststellen dat in vele gevallen die illusie niet werd beschaamd, en dat vele sedert zo lang afwezig door ik weet niet welk dienstwillig noodlot in de armen werden gevoerd van dezen die er de lange tocht voor hadden ondernomen.

Ik moet zeggen dat het getal verlofgangers naar Brussel talrijk is. Tussen de bevlagde huizen - nooit heb ik zoveel vlaggen gezien op het platteland, - rijden zij aan op fietsen of wagens. Anderen lopen arm aan arm. Sommigen hebben reeds familieleden ontmoet, die er naast lopen als naast een wezen van een andere wereld en van een hogere orde. De baan heeft een uitzicht van zeldzame feestelijkheid, en dat ligt niet alleen aan de vlaggen; het ligt nog minder aan hetgeen de Duitsers bij hun terugtocht hebben achtergelaten: ettelijke stukken grof geschut; wat mindere kanonnen; een paar stuk gereden automobielen, en ook wel wat leeg gebrande huizen. Het ligt veel meer aan het feit, ... dat er juist geen Duitsers meer zijn. We ontmoeten er geen enkele, en dat is een verrassing die al heel bijzonder dankbaar stemt. Er zijn integendeel, zoals ik zegde, talrijke mooie Belgische soldaten, hetgeen de stemming verhoogt. Er is eindelijk - de Bevrijding. Ge zult het niet geloven, maar wij voelen ze fysisch, we ondergaan ze als een euforie, als een zeldzaam aangename prikkel die ons het heden vernieuwt tot in de geringste vezels van ons lichaam, tot in de intiemste roerselen der gedachte. Ze houdt ons overal bezig; daar is iets in ons dat er ons gestadig aan herinnert, we hebben de Bevrijding. Zij huppelt door onze bewegingen als door onze gewaarwordingen; zij is nog altijd iets dat we voelen, als ons niet intiem behorend, maar dat ons ieder ogenblik wat inniger doordringt, als een fijne regen vol glanzen; weldra zullen we er gans verzadigd van zijn; zullen we het dan nog voelen? We huiveren, we

genieten, we prenten het diep in ons brein dat we het bezit ervan als het hoogste goed moeten blijven vereren, elk ogenblik, voor ons eigen geluk, voor het geluk van allen ...

Wij naderen Aalst. Een patrouille komt voorbij. Bij het zicht van de oranje wimpel aan de auto blijft ze staan, groet Nederland in de persoon van uw minister. Weldra zien wij geregelde troepen. God, we rijden Belgische troepen voorbij! Het is het tweede regiment der gidsen, en weer welt bewondering in ons op: wat zien de mannen er goed uit; welke prachtige paarden, welk een prachtige tucht vooral, prachtig door losheid, door bewustheid, door beheersing. Weer wordt de eer bewezen; een officier wuift ons geestdriftig toe. Men weet in het leger blijkbaar welke verhoudingen tussen Holland en België onder de oorlog zijn ontstaan. De stad Aalst, waar we nu doorheen rijden, is één vlag. Er zijn vlaggen van Engeland en van Amerika, van Frankrijk en van Italië; er is zelfs een Hollandse vlag, en ik zie er een paar waar de verbeelding van het Heilig Hart van Jezus op bloedt.

De feestelijke stemming groeit trouwens aan naarmate we Gent naderen. Reeds meer wandelaars langs de baan, en een blijere opwinding. Nochtans zijn de sporen van de oorlog weldra talrijker. Het stationnetje van Merelbeke uitgebrand, de viaducten opgeblazen. In de voorsteden van Gent zelf, te Gentbrugge en te Ledeborg, de littekens van de straatgevechten die hier hebben gewoed. Ik ga aan Leuven denken, dat ik in 1915 bezocht, het verwoeste, het verlaten Leuven. Gelukkig ziet men onmiddellijk te Gent dat de tijden anders geworden zijn. Nog hangt er in de lucht de opgetogenheid der ontvangst die hier, een paar dagen geleden, de koning en zijn huis te beurt viel; het is wel de opwinding niet meer van het eigenste ogenblik, maar een geluwde heerlijkheid, een prettig gevoel meer dan een gevoel van pret met als

ondergrond, die gewaarwording der Nieuwe Vrijheid die in dit land geboren is en thans heerst tot in het verste gehucht.

Gendarmes rijden ons voorbij in hun oud, donker uniform: zij zijn in het leger de enigen die niet veranderd zijn. De verandering, door de overige korpsen ondergaan is voor ons te nieuw, om reeds onderscheiding toe te laten. Ik ken nog geen artillerist uit een infanterist, en ik ben niet zeker, dat alle mannen te paard cavaleristen zijn. Maar ik beken dat het mij niet kan schelen: zij allen zijn het Belgische leger. Wij zien ze nu overal, zij bevolken de stad; onze auto heeft moeite ze te doorwaden. En allen vervullen mij in dezelfde mate met blijde dankbaarheid: zij zijn onze verlossers, en ze zijn schoon.

Aan het stadhuis verlaat ik mijn hoge geleider: als Gentenaar ga ik wandelen door Gent, tussen de vlaggen, voorbij de gedenkschriften, de talloze portretten, voorbij onze vorsten en de plakbrieven waarin hun hulde wordt gebracht. Over mijn hoofd zingt de beiaard van het belfort, waar de vier stenen Gemeentenaren de wacht houden tussen de reusachtige vlaggen in. Voor mij rijst de machtige kathedraal; achter mij weet ik de eeuwensterke getuigenissen van het verleden die de betekenis van een uitdaging hebben gekregen, gekeerd tegen de overweldiger: de stoere kerken, de geciseleerd Gotische of bonkig Romaanse burgergebouwen, het grootse Gravensteen. En ik weersta de ontroering niet: Vlaanderen is mij groter dan ooit, is groter dan ooit uit de strijd gekomen, want gelouterd van alle onzuivere elementen. Meer dan vroeger voelt het zijn eenheid met geheel België: beter, inniger voelen wij dat Vlaanderens grootheid van België's grootheid afhangt, evengoed als zich geen groot België denken laat zonder een groot Vlaanderen.

Ik kuier langs de Kouter, en woon er een wapenschouwing bij. De heldere cavalerietrompetten zingen hun lange, gebonden, veelstemmige melodie. Een lange rij kanonnen, getrokken door de schoonste paarden die men zich denken kan, rijdt voorbij in fikse draf. De mannen, onder de gebronsde helmen, zitten op de caissons te dansen. En hier kan ik de bewering van Van der Velde verifiëren: dat het Belgische leger namelijk een echt volksleger geworden is: een leger dat niet bestaat uit één enkele klasse, niet alleen uit arbeiders en boeren, maar een leger, gerenoveerd door de talloze vrijwilligers uit de burgerij en uit de adel. En dit is onmiskenbaar vast te stellen: dientengevolge is er een soort geestesontvoogding onder de manschappen ontstaan, die, binnen alle tucht, zelfbewustheid is. Wat dit voor het België der toekomst betekent, is licht te raden. Het standsverschil was in ons land al heel wat afgesleten; er was werkelijk plaats voor iedereen ... mits een beetje ondersteuning en activisme. Nu is daar broederschap ontstaan, dat bewuste hulpmiddelen ter zijde stelt.

Ik wandel verder. En daar staat ineens een prachtige officier voor mij, die mij in prachtig Nederlands toespreekt. Nochtans is het geen officier, en zelfs geen Vlaming: het is integendeel een Waal, en het is een oorlogscorrespondent. Het is, in een woord, mijn oude makker Louis Piérard, Van Schendel's bekwame vertaler en voortaan, hij de internationalist, een zuivere incarnatie van de Belg. Wij hebben elkaar zoveel te vertellen dat wij zwijgen. Niet lang trouwens, want wij beiden zijn weldra met drie, en de derde is niemand minder dan Anseele, schepen, volksvertegenwoordiger en meer dan ooit tribunus plebis. Ik hoop wel eens een hele brief aan Anseele's gedrag onder de bezetting van Gent te kunnen wijden. Thans moge het blijven bij de mededeling van hetgeen hij zo vriendelijk was, mij over de nieuwe politieke verhoudingen in het land te vertellen. Ik schreef u daar reeds over.

De aanvullingen, die ik Anseele dank, zijn des te belangrijker dat deze beschouwd wordt als, in de naaste toekomst, een vooraanstaande figuur. “Hoe zal de nieuwe regeringsperiode er uit zien?” vraag ik. – “Daar kan ik nog niet veel van zeggen,” is het antwoord. “Alleen kunt ge mededelen dat tot hertoe vier socialistische kamerleden: Wauters, Bertrand, Pastur en ik door de Koning ontvangen zijn geworden. Wij allen hebben de medewerking der partij aan de nieuwe nationale regering afhankelijk gemaakt van het aanvaarden, door het overige kabinet, van ons minimumprogramma, vastgelegd in het manifest dat te Brussel werd uitgeplakt. Wij eisen algemeen kiesrecht op 21-jarige leeftijd en de vrijheid voor alle syndicaten, ook die van staatsbedienden. Zonder inwilliging hiervan gaan wij niet mee!” - ‘En hebt ge hoop?’ vroeg ik weer. – “Het is geen kwestie van hopen: het is een kwestie van willen,” zegt Anseele met klem. “Men zal ons mee hebben of tegen hebben: er is geen andere keuze.” Ik, voor mijn part, heb geen vrees: men zal ze mee hebben ...

Zal ik nog verder vertellen over Gent? Zal ik gewagen van de enorme lol, de echte Gentse humor die overal praat en schatert als een Gargantualach? “Wat de keizerlijke bandieten niet hebben gevonden”, leest men op een banderol; het is een winkelraam vol wol of vol koper. “Hoe de Vandalen aan leer komen.” het zijn grote clubzetels, waar het overtrek van afgerukt is. Maar daar treurt het Gentse volk niet meer om: het bezit thans meer dan leder: het bezit de onafhankelijkheid, na vier jaar buigen onder de Duitse, na maanden bukken onder de activistische hiel.

Wat van Duitsers en activisten overblijft is louter negatief: het grote St.-Pietersstation dat in as ligt; de huizen der activisten die leeggeplunderd en uitgebrand staan. Dat plunderen en branden is niet gegaan zonder baldadigheid, voor een ordelievend mens altijd

pijnlijk. Maar als ik bedenk al het kwaad dat de activisten aan de Vlaamse Beweging, neen: aan heel Vlaanderen gedaan hebben, dan kan ik die baldadigheid waarlijk niet betreuren.

Ik moet eindigen, en wil het doen op het bericht, dat er in Gent thans heel wat Frans geld het Duitse verdringt, en dat Amerikaanse mariniers onder aardige witte mandarijnenmutsjes er met onze Belgische piotten verbroederen. Tegen de avond ontmoet ik de Gentse burgemeester Emile Braun. Hij is ouder dan Adolphe Max: hij heeft onder zijn ballingschap veel meer geleden. Zijn terugtocht uit Duitsland is trouwens bijzonder pijnlijk geweest. Ik hoop van harte dat enige rust en de wetenschap dat wij weer vrij zijn hem weldra zullen hebben opgeknapt.

De terugtocht. Wij hebben een jong Belgisch soldaatje mee, sedert april vrijwilliger. Het is de kleinzoon van één onzer beroemdste liberale ministers. Hij zegt: "Wat zal ik blij zijn, weer mama te omhelzen"; hij voegt er dit sublieme woord aan toe: "En zeggen dat er zijn, die ze in geen vier jaar hebben omhelsd!"

Onze jongens keren terug: weldra omhelzen allen hun moeder ...

Brussel, 17 november.

Weer een dag van geweldige tegenstrijdigheid: wanneer zal daar een einde aan komen? - In het late avonduur, waarop ik dit te schrijven zit, lopen huilende benden onder mijn venster voorbij: het feestrumoer neemt geen einde; Brabançonne en Marseillaise doorgolven de lucht. Maar terzelfder tijd hoor ik, uit twee richtingen tegelijk, de schrikwekkendste ontploffingen: treinen vol munitie die, aan het Zuiderstation en aan dat van Schaarbeek, de lucht invliegen, overal in de omgeving brand stichten, de dood van honderden kosten. Zullen wij dan nooit aan het oorlogsgeweld

ontsnappen? Waarom moest vooral de atmosfeer van deze eerste der grote feestdagen besmet worden en doorschokt door 't geraas der heftigste ramp?

De eerste der grote feestdagen: de inhuldigingsdag van burgemeester Max. En van in de vroegen ochtend is het weer ons oude Brussel waar, van 1910 tot 1914, feestvieren bijna nimmer van de lucht was. Maar hoeveel grootser, hoeveel ruimer en dieper moet het thans worden! Om acht uur 's morgens reeds zijn de straten vol onder het kleurengewemel der vlaggen. Officieel zijn we van Duitsers verlost. Om negen uur ontmoet ik er echter nog een ganse bende, goed geordend, muziek aan het hoofd, en met keizerlijke Duitse vlaggen: contrarevolutionairen dus, die tot op het laatste ogenblik hebben willen blijven op het veroverde gebied. Tot in de namiddag reden nog auto's met vijandige officieren; zij zagen er nors uit; zij kozen de meest verlaten straten om te vluchten. Maar linkse affiches hadden de volledige bevrijding, die eindelijke schoonmaak van in de prille ochtend aangekondigd.

Om tien uur had, onder bazuingeschal, de waarnemende burgemeester Lemonnier de volledige ontruiming afgekondigd. Een optocht werd ingericht, waarin de eerbiedwaardige vlaggen van 1830 gedragen werden, en die op de Martelaarsplaats de helden der Belgische Revolutie gedenken ging op het ogenblik dat ons grondgebied van de Duitse benden werd bevrijd.

Kort na de middag rees nog de hoge feestelijke stemming: Burgemeester Max zou op het stadhuis worden ontvangen. Ik woonde die feestzitting bij: zij was onvergetelijk, en ik kom er in een afzonderlijken brief op terug. Laat het voor het ogenblik volstaan met de vermelding dat, bij het verlaten van het stadhuis, den heer

van Vollenhoven, uw minister te Brussel, een lange ovatie te beurt viel.

Maar terzelfder tijd vernamen wij de ramp. Terwijl in en buiten het stadhuis de feestvreugde heerste, was aan beide uiteinden van Brussel de meest ontstellende ramp ontstaan, die men zich kan denken. Vreemd genoeg: de feestroes is er niet door gebroken geworden. Aan het Zuiderstation moeten honderdvijftig lijken liggen: een paar straten verder host en zingt de gelukkige menigte ...

Ik kan het hier voor het oogenblik niet over hebben: ik kan de gelegenheid niet laten voorbijgaan, die u deze brief spoedig moet bezorgen. Ik verzoek voor verdere bijzonderheden om krediet: wil het mij toestaan.

22 november 1918

Generaal Pershing bij koning Albert.

Parijs, 21 november. Het Belgische grote hoofdkwartier aan het Britse grote hoofdkwartier: Verzoeken er generaal Pershing van in kennis te stellen dat hij de 22^e november om 10 uur 's ochtends door Z. M. de koning der Belgen wordt verwacht.

Het Belgisch hoofdkwartier meldt: we hebben de linie Arendonk-Molten westen van Diest—ten oosten van Leuven bereikt. In de omstreken van Brussel hebben wij 2300 geallieerde gevangenen bevrijd.